

Федір Турченко (Запоріжжя)

СОВОР ІДЮЗІЙ

Три дні — 17–19 травня 2004 р. — у Запоріжжі відбувалася подія, яка так і не одержала точної назви: запорізькі газети і розвішані по місту транспаранти переконали нас, що відбувається «Собор народів Беларуси, Росии и Украины», а у виступах учасників, у тому числі і тих, що потрапили на шпальти газет, йшлося про «Собор славянских народів». Ці різні за змістом терміни викликали у прискіпливих спостерігачів цілу низку питань. Усім відомо, що, крім росіян, українців і білорусів, до слов'янської групи народів відносяться поляки, чехи, словаки, болгари та ін. Запросили б і їхніх представників, щоб підтвердити «європейський вибір» України або хоча б «багатовекторність» її зовнішньої політики. Але на Соборі їх не було. Виняток зробили для сербського професора з Косова, виступ якого був просякнутий антизахідною спрямованістю. На Собор зібрали лише представників від тих слов'янських народів, що входили раніше до складу СРСР.

Виникає ще одне питання, пов'язане зі складом учасників собору. Усі три країни — Україна, Білорусь і, особливо, Росія, багатонаціональні. Крім слов'ян, на їхніх територіях багато століть проживають представники інших народів, зокрема, татари, азербайджанці, євреї, грузини, вірмени, чеченці та ін. На Соборі їх голосу не було чути. Напевне, доленосні питання майбутнього трьох держав організатори Собору прагнули вирішувати без їх участі. Що ж, така позиція організаторів.

Коло учасників Собору було штучно звужене ще й за конфесійною ознакою. Окрім того, що Собор був суто *східнослов'янським*, його, схоже, цілком свідомо зробили ще й *православним*. На Соборі було представлено лише православне духовенство, звучали привітання від вищих ієрархів Російської православної церкви і Української православної церкви (Московського патріархату). Але відомо, що не всі етнічні росіяни, українці і білоруси є православними. Серед них є багато представників інших конфесій, а також таких, хто взагалі не зараховує себе до жодної конфесії і є принциповим атеїстом. Ці повноправні громадяни сусідніх країн не мали шансів довести свою точку зору щодо майбутнього своїх держав до учасників Собору.

Що ж стосується православних українців, то їхнє представництво було звужене ще дуже: в Україні існує декілька православних конфесій — УПЦ (Московського патріархату), УПЦ (Київського патріархату), Українська автокефальна православна церква (УАПЦ). Кожна з цих конфесій має своїх вірних, повноправних громадян України. Але на Соборі не було представлено духовенство від УПЦ (КП) і УАПЦ, а привітання прозвучали лише від УПЦ (Московського патріархату). Це означає, що організатори Собору не вважали за необхідне залучати до діалогу ту частину

православних України, *яка не визнає* своїм духовним центром Московську патріархію, а орієнтується на національні православні центри.

Напевне, ніяких шансів опинитися серед учасників Собору і донести свою думку не мали й ті, хто відкрито зараховує себе до українських греко-католиків (які, до речі, живуть не лише в Західній, а й у Східній Україні), члени протестантських конфесій, представники іудейської громади регіону. Усім їм, а особливо останнім, було що сказати у відповідь на розлогі тиради про причини і винуватців усіх проблем православних східних слов'ян (аж до сумнозвісних «Протоколів сіонських мудреців»).

Чому так ретельно було дібрано учасників, розкриває хід Собору та зміст виступів його учасників. Гасло Собору було оформлене у вигляді герба з надписом «Три страны — один народ». Про які країни йде мова — зрозуміло, а от про який такий «один народ» — не зовсім. Втім, все прояснили виступи на Соборі і «круглий стіл», присвячений історичним наслідкам Переяславської козачої ради 1654 р., який в рамках Собору відбувся в Запорізькому держуніверситеті.

Центральною ідеєю виступів гостей і деяких «земляків» була оцінка Переяславської ради як акту «возз'єднання двох братніх слов'янських православних народів», що «врятував Україну від загибелі». Приблизно так описували Переяславську раду і 50 років назад. Але тепер з'явилися і нові мотиви: прямі й непрямі заклики до нового Переяслава, до об'єднання трьох держав як альтернативи «європейському вибору» України. Виявляється, в Україні немає жодної іншої дороги в своєму історичному житті, як об'єднання з Росією. Виявляється, з Заходу, як і сотні років назад, наростає загроза знищення, і навіть новий фашизм, а зі Сходу — порятунок. Характерно, що при цьому всі прагнули посилалися на факти історії, охоче оперували іменами і датами, хоча істориків, які *професійно* займалися питаннями Переяславської ради і українсько-російськими відносинами (тобто вивчали оригінальні документи, писали статті і монографії з цієї проблеми, які одержали наукову апробацію колег), — ні на Соборі, ні на „круглому столі» в університеті, *взагалі не було*. А посилалися на авторитет науки дуже хотілося. При цьому аматорами від історії робилися такі екзотичні висновки щодо давнього і недавнього минулого, що аж дух перехоплювало. Характерно, що при цьому вони зустрічали оплески аудиторії, в якій були і відомі в Україні, Росії і Білорусії політики. Якщо судити за зовнішньою реакцією цих політиків, вони широ вірили, що так воно і було насправді. Від палких доповідачів діставалося і тим, хто мав іншу точку зору: для цієї категорії у них було готове кліше — «псевдоісторики».

Кожен з-поміж нас є спеціалістом у вузькій сфері. Епоха Відродження закінчилася декілька сот років тому. Наприклад, історик не дано розібратися в тонкошах авіабудування. Просто смішно, коли він стане давати поради конструктору в його професійній царині. Посміємо зробити припущення, що й інженеру нелегко стати професійним істориком. А для того, щоб одержати інформацію з інших сфер науки, у яких ми не фахівці, звертаємося до авторитетних експертів. Я також не вважаю себе тонким спеціалістом з Переяславської ради й її наслідків для України, тому пропоную звернутися до професіоналів у цьому питанні.

Наприкінці січня 2004 р. Національний інститут стратегічних досліджень при Президенті України опублікував затверджену Вченою радою аналітичну записку з приводу впливу Переяславської ради на історичну долю українського народу. Цей документ сформульований як підсумок наукової роботи багатьох вчених України (а не лише тих, яких на «круглому столі» поіменно називали «псевдоісториками»). В записці (цитуємо її за публікацією у газеті «День» від 31.01.2004 р.) говориться: «Уже во второй пол. XVII—начале XVIII в. Россия нанесла Украине смертельный удар: значительно сузила ее суверенитет и отдала (из собственных геополитических соображений) значительную часть под власть Польши... Имперская политика России в Украине имела катастрофические последствия — рожденная в национально-освободительной борьбе украинского народа Казацкая Держава прекратила существование...» Нічого подібного на Соборі не було сказано. Бо там домінувала політика зовсім іншого напрямку, спрямована на пришвидшення «нового Переяслава», а не врахування уроків першого.

І ще з одним висновком Інституту стратегічних досліджень варто було позначитися тим, хто прославляв на Соборі період перебування України у складі Росії: «Имперская политика привела к денационализации значительной части украинского народа, глубоким деформациям в его духовно-культурном развитии, деградации и распылению украинских элитных слоев, огромным искажениям в этнонациональной структуре общества и тенденциях его демографического развития». Цей висновок ґрунтується на численних фактах, доступних для перевірки кожному. Для неупередженої людини такий висновок очевидний. Для кожного, хто вважає себе демократом і орієнтується на християнські цінності (у тому числі православні), зазначені вище деформації — денационалізація, деградація національної еліти та інші — це мінус, а не плюс в історії будь-якого народу.

Але це вже в минулому, у якому, до того ж, була не лише експансія і гніт, але й разом пережиті драматичні події, взаємодопомога. Цілком очевидно, що на образах минулого будувати сучасні відносини не можна. Нам жити в сучасному світі з надією на краще майбутнє. Географія — як доля. Росія — великий географічний сусід, а з сусідами необхідно жити в мирі й дружбі. Але про історію все-таки слід завжди пам'ятати, інакше вона сама про себе нагадає. Якщо і варто говорити про видатне значення історичних уроків Переяслава для сучасної України, то, за висновком того ж Інституту, вони полягають у тому, що Українська держава, внутрішньо консолідуючись і зміцнюючи свій суверенітет, повинна робити максимально можливе, щоб перетворитися з об'єкта на повноправний суб'єкт сучасної міжнародної політики — як стосовно східних, так і західних сусідів. І саме у контексті цього імперативу слід будувати політичні і всякі інші відносини з Росією. Вже зараз вони вимальовуються дуже чітко: «Дружба — так, «Новий Переяслав» — ні!».

Напевне, такий курс не всім подобається. Але при цьому слід виходити з загальнонаціональних інтересів, тобто інтересів громадян України усіх національностей

і віросповідань, всіх регіонів, а не з потреб керівництва — хай і дуже важливого — окремо взятого промислового підприємства і його закордонних партнерів, зорієнтованих на слов'янофільську ідею у її великодержавному російському варіанті.

Додатки

№ 1.

Пленарне засідання Собору слов'янських народів

[нотатки спостерігача]

Пленарне засідання відбулося 18 травня [2004 р.] з 10 до 14 години у палаці ДСС. На засіданні були присутні, як було оголошено, представники громадськості Росії, Білорусі та України. Сцена була прикрашена гаслом: «Один народ — три держави». У президії зібрання були голова облдержадміністрації — В. Березовський, міський голова — Є. Карташов, депутати Верховної Ради України — С. Правденко та П. Толочко, депутати Державної Думи Росії — Г. Селезньов (від блоку «Росія»), С. Глазьев (блок «Родина»), А. Малофеев — голова комісії іноземних справ Державних зборів Білорусі, директори запорізьких підприємств — В. Сацький, Ф. Муравченко, В. Богуслаєв. Організатори винесли подяку за матеріальну допомогу ЦКБ «Прогрес», АТ «Мотор-Січ», «Укрграфіт», Запорізькому алюмінієвому заводу, феросплавному [заводу], Запоріжсталі. Засідання почалося з привітань від президента Білорусі А. Лукашенка, прем'єр-міністра України, В. Януковича (зачитав В. Березовський), мера Москви Ю. Лужкова та ін. Після зачитування привітання від Януковича Березовський покинув зібрання. Всі виступи проголошувались російською мовою, окрім виступу заступника київського голови, В. Ялового. Потім почалися виступи діячів церкви. Архієпископ Василь зачитав привітання патріарха Алексія II, а львівський архієпископ — від митрополита Володимира Сабодана. Головними тезами привітань були ті, що єдина православна церква зберегла єдиний народ та велику державу. Церква виступає за те, щоб єдиний народ відродив єдину слов'янську державу. Вона заявляє про необхідність боротьби з ворогами віри та націоналістами, іноземцями. Наступні виступаючі були представники Державної Думи Росії — Г. Селезньов і С. Глазьев. Перший більше уваги приділив діяльності Думи з об'єднання слов'янських народів. Він закликав перейти до конкретних справ у галузі економіки, культури та політики. Другий промовець подав економічні обґрунтування того, чому Україна та Білорусь повинні об'єднатися з Росією. Фундаментальною тезою його було те, що Європейський Союз відмовився прийняти Україну, іде глобалізація, тому Україні нікуди подітися, як об'єднатися з Росією. Виступ професора з Косова Зорана Любича був присвячений знищенню сербів у краї. Він подав фотодокументи про знищення пам'яток культури та вбивства сербів (наприклад, у Приштині всі 40 тисяч сербів були, за його словами, вигнані або знищені). У виступі Ф. Муравченка головною була думка про жидо-масонську змову. Він почав з питання: «Хто винен у розпаді Великої Держави?» З залу вигукнули: — «Жида!» Він далі продовжив:

«Це вірно! Я хочу розповісти про змову жидів та масонів, хоч це не сподобається комусь і я постражду». Він почав з середини ХІХ ст., з куплі земель «жидами» у Палестині, «протоколів сіонських мудреців», «великого Кагалу». Він розповів про те, що Горбачов — агент масонів і член Мальтійського ордену, який отримав завдання від «світового зла», і він створив сатанинський знак (перевернутий хрест). Його промова продовжилась історичним нарисом, в якому [він] стверджував, що науково дослідив і видав книжку про походження слов'ян. Слов'яни походять з двох племен — слов'ян і русичів. Русичі — це предки українців, слов'яни — росіян, а Київська Русь об'єднала їх і створила єдиний народ. Виступ Ф. Муравченка продовжувався біля 25 хвилин, переривався вигуками підтримки та бурхливими оплесками. Члени Президії не переривали промовця, навіть не робили зауважень, підтримували оплесками. Є. Карташов у своєму виступі проголосив: «Тільки Переяславська Рада надала можливість побудувати Дніпрогес та перемогти фашизм! У Європі українці — люди другого сорту, ми не можемо жити без Росії, тому треба об'єднатися». Академік П. Толочко виступив на захист російської мови та культури: «Чому мої діти та онуки повинні вважати Пушкіна зарубіжним письменником? Пушкін найкраще написав в поемі «Полтава» про Мазепу. Київська Русь є колискою трьох братніх народів. Велике значення має Переяславська Рада, без якої українці не збереглися б як народ». Найбільш шовіністичним був виступ голови Фонду Андрія Первозванного — Соколова. Він закликав боротися проти «націоналістів», які розривають «єдиний російський народ», проголосив «єдиний фронт слов'ян проти глобалізації та Заходу», православну церкву та віру — основою боротьби. Більшість представників Росії та Білорусі піднялися та вітали [виступ] оплесками. Українські депутати та урядовці не переривали його виступ і не протестували.

(З архіву автора.)

№ 2.

№ 27/1

4.05.2004 р. [написано від руки]

Голові Запорізької обласної
облдержадміністрації
п. Березовському В. П.
Голові Запорізького
міськвиконкому
п. Карташову Є. Г.

Звернення-протест [«протест» — дописано від руки]

Позбавлення державності й московщення українців має вже 350-річну історію. Етноцид щодо українців був державною політикою Московської імперії, який переріс в геноцид у більшовицькій [імперії]: штучні голодомори 1922, 1932–33 і 1947 рр.,

нав'язування ярликів «буржуазного націоналіста» свідомим українцям — і куля в політиці, а в кращому випадку — «Сибір неісходима» і Колима. В ідеологічному і політичному плані це відбувається і сьогодні, бо сучасна Москва, привласнивши нашу історію, проголосила себе історичною наступницею стародавнього Києва. Україна здобула незалежність після багатовікового гноблення з боку різних імперій і насамперед Московської. Та сьогодні, на угоду москалям, українців знову хочуть запрятати в ярмо «слов'янських народів», насправді ж оновленої Московської імперії, під прикриттям новітньої «Переяславської угоди».

За повідомленням московських засобів масової інформації у травні місяці в м. Запоріжжі з ініціативи «героя України» і відомого українофоба В. Богуслаєва та Вашої, Володимире Петровичу та Євгене Григоровичу, відбудеться «собор славянских народов». Підготовка до «собору» у повному розпалі. Він проводиться нібито з нагоди 350-річчя «воз'єднання» України з Росією. Україна добре пам'ятає ті далекі історичні події і лише її новітні «герої» і толочки втратили національну пам'ять. І ось тепер через 350 років московщення України із Москви до Запоріжжя везуть 15-метровий хрест для встановлення на о. Хортиця та ще й у супроводі московських козачків. Чи це не новий символ поставити хрест на Незалежній Україні?! І цей хрест над Україною буде освячений митрополитом Московської церкви в Україні. Це не лише грубе порушення Закону, бо на території Державного заповідника встановлювати хрест, привезений з іншої держави, можна лише за дозволом Києва, але й брутальна, цинічна національна образа українців, які не втратили національної пам'яті і ніколи не погодяться на чергову ганьбу з боку московських націонал-шовіністів і доморошених яничарів.

Ми, представники громадських і партійних організацій, національно-свідома інтелігенція Запорізької області, стурбовані подальшим поглибленням мовно-духовної і культурної кризи в регіоні. Ігнорування центральними і місцевими органами влади національно-культурних запитів титульної нації, тотальне московщення всіх сфер суспільного й інформаційного життя, намагання не звертати уваги на дух московського гіпершовінізму у періодичних виданнях, радіо, телебаченні і, навіть, кіно веде до нестабільності і небезпеки втрати Незалежності України. Промосковські сили в Запоріжжі під дахом «героя» України, незважаючи на переконливі уроки історії, оббріхуючи походження нашої мови, історію України, видаючи багатотисячним тиражем антинаукові книжечки «железних» і їм подібних, намагаються поставити власні амбіції вище інтересів українського народу, долі нашої Батьківщини. «Собор славянских народов» (без слов'ян — словаків, чехів, поляків, болгар, сербів та ін.) — це частина загального плану дестабілізації внутрішнього стану в Україні напередодні президентських виборів.

Ми вимагаємо від Вас, керівників міста і області, покласти край спробам окремих «вождів» місцевого значення відверту наругу щодо українців закріпити на міжнародному рівні, бо всяке терпіння має свої межі і «Україна — не Росія», про що писав президент Л. Кучма. «В своїй хаті своя й правда, і сила, і воля», — заповідав нам Т. Шевченко, тому плекаймо дружбу на рівні міжнародних угод, а не новітнього «слов'янського» /читай — московського/ ярма.

Свою національну честь і честь України ми будемо захищати усіма засобами, які нам надає Основний Закон — Конституція України.

Запорізьке обласне об'єднання ВУТ «Просвіта» ім. Т. Шевченка
Запорізька обласна Рада Товариства «Україна-Світ»
Запорізьке військо Низове «Запорізька Січ»
Запорізьке обласне відділення Конгресу Української інтелігенції
Запорізька Крайова організація Народного руху України
Запорізька обласна організація Конгресу Українських Націоналістів
Українська Республіканська партія «Собор»
Запорізька організація Української Народної Партії
Громада «Оріяна» Української Рідної Віри
Запорізька міська асоціація «Захистимо Хортицю»
Громада «Хортиця» Собору Рідної Віри
Запорізька обласна організація «Збережемо святині Запорозжя»
Історико-патріотичний клуб «Холодний Яр»

[дописано від руки]
Голова ЗООКУН [підпис] В. Тимчина
[адреса]

(З архіву автора.)